

החמיצה הודמנת היסטורית שלא תשוב לעולם. כאשר ניצחה סוף סוף המהפכה בעיראק היה זה בלי עזרת ישראל.

אולם למרות שינוי גדול זה במד צב, לא השתנה הפיכוי היסודי הטמון בפרשת המחתרת העיראקית. קית: הפיכוי של התקשרות ישראלי עם תנועת השיחורר הערבית, או לפחות עם פלג אחד ממנה.

י זוהי הבשורה העיקרית המבצעת מבין השורות של ציון בן אפרים. רוב רובם של אורחי ישראל משוכנעים בדבר אחד: כי מאז ומעולם הושיטה ישראל את ידה לעולם הערבי, אלא שמעולם לא נמצא אף לא מנהיג ערבי אחד שהיה מוכן ללחוץ את היד המושטת.

פרשת בן אפרים מוכיחה שזוהי אמונה כוזבת. כל פניה ערבית לישראל היא מטבעה סודית ביותר, ואינה ניתנת לפרסום אף ברמז. פרשת בן אפרים נודעה רק במקרה לקבוצה קטנה של אורחים ישראליים, שהיה לי הכבוד להשתייך אליה. ורק בגלל נסיבות מיוחדות במינה ניתנה לפרסום, גם אחרי שנים ארוכות. אולם אין זו פרשה יחידה במינה. שילוח עצמו הודה באחת משיחורר תיו עם שליח המחתרת שהיו פניות ערביות רבות אחרות - נוסף על הזמנת עבד אל-נאצר ושיחותיו של גולדמן. יש להניח שכולן נדחו מאותן הסיבות.

השאלה אינה, איפוא, שיש ערבי אינו מוכן להתקשר. השאלה היא כי ההתקשרות קשורה בשינוי ערכים יסודי ביותר במדיניות הישראלית, שהיא תובעת הכרעות מכאיבות וקרבות יקרים.

הו הלוקח של פרשת בן אפרים: אין כל טעם לדבר על שלום עם הערבים, אם אין הנכונות לחייב את התנועה הלאומית הערבית, להתייצב נגד האימפריאליזם המערבי והשתלב במחנה העמים האפרו-אסיאתיים הניטראליסטיים.

כפוף לנכונות היסודית הזאת, מחייב כל נסיון רציני של התקשרות כזאת שינוי יסודי במבנה המנגנון הישראלי. פרטי ה פרשה מצביעים על המסקנות הבאות: הוצאת כל העניינים הערביים מיד קבוצת אנשי השיי, המתחבאים בחלקם מאחורי השלט של משרד החוץ, שגדלו על ברכי שיתוף הפעולה עם הבריטים והאמריקאים.

הוצאת עניינים אלה גם מיד משרד החוץ עצמו, שכל מרצו מרוכז בזירה אחרת לגמרי - רכישת ידדים בבירות העולם, ובעיקר במערב. הקמת מיניסטרויון מיוחד - משרד המרחב - בעל שר מיוחד, מנגנון מיוחד ותקציב מיוחד. מני גנון כזה, שיוצג בחשיבותו ובי ממדי אמצעיו למשרד הבטחה, חייב להיות מורכב כולו מאנשים המאמינים בכל נימי נפשם ברעיון היסודי של השתרשות ישראל במרחב.

ק אדם נאיבי יכול להאמין כי שינוי זה יתכן ללא שינוי יסודי במבנה הצמרת הישראלית. על כן לא יבוצע בהקדם. אולם ישנו לקח קרוב יותר של פרשת בן אפרים. מנהיגי המחתרת העיראקית לא שלחו את בן אפרים כדי לפתוח במגע עם ממשלת ישראל. הם הטילו עליו לבוא במגע עם חוגים פרטיים בישראל, על מנת לפתח כאן תנועה ציבורית המקבילה לתנועתם. הקשר בדרך ממשלתית היה צריך להימנע בשלב הרבה יותר מאוחר.

אולם כאשר בא בן אפרים לארץ, לא היה קיים שום חוג כזה. שום מפלגה, שום תנועה, שום קבוצת אנשים לא דגלה בכנות ובלב שלם בהתקשרות מסוג זה עם חוגים לאומניים ערביים. לכן נאלץ בן אפרים לפנות במישרין אל ממשלת ישראל. השליחות נכשלה, למעשה, לפני שהחלה.

יתכן שהכל היה קורה אחרת, יתכן ששליחות בן אפרים יכלה להניב פירות היסטוריים, אילו היתה קיימת אז בישראל תנועה גדולה בעלת מסגרת רעיונית דומה לזו של המחתרת העיראקית, שי היתה מסוגלת להפעיל לחץ ציבורי רציני או סודי, והו לקח המעורר למחשבה.

הטיפול בשטח זה בידי הפוכנים הקטנים של הש"י, מפני שהיה מנוי וגמור עמו מראש שלא לנקוט בשטח זה בשום יוזמה מדינית עצמאית? וכך אנו מגיעים אל העיקר.

עבר לכל התקוות הקטנות - רובנו האישי של שילוח, מותם העיקר של וותיקי הש"י, מצפונם השחור של שודדי קרקעות ועצלנותו הטבעית של מנגנון בלתי מוכשר וחסר מעוף - מסתמנת התקלה העיקרית. היא לא היתה אישית או כיתתית. היא היתה כרוכה בהכרעה יסודית, בעלת ממדים היסטוריים. הלאומנים העיראקיים העמידו את ממשלת ישראל בפני ברירה פשוטה: לתמוך בתנועה הלאומית הערבית נגד האנגלים, או באנגלים נגד התנועה הלאומית הערבית.

דבר זה היה ברור מן הרגע הראשון לזויד בן גוריון ולראובן שילוח - למרות כל דבריהנועם, טכסיסהסחבת והאקרובטיקה האידיאולוגית. המחתרת העיראקית פתחה בפני ישראל פתח היסטורי: להיכנס ישר לתוך זירת ההכרעות של המרחב, להתקשר עם הכוחות הדינאמיים ביותר, ובעלי הסיכויים המזריים ביותר באומות הערביות, לפרוץ את המצור החונק את המדינה ולהכטיח לעצמה עמדת-מפתח כל-מרחבית.

אולם המחתרת דרשה תמורת כל אלה מחיר יקר: ניתוק מוחדי למשלי ישראל ממחנה האימפריאליזם האליים הבריטי, התנגשות עם האינטרסים האמריקאיים, וממילא קו נייטראליסטי קפדני.

כך עמדה הברירה. היא לא הובאה מעולם בפני הממשלה - שחבריה שמעו לראשונה על קיום הפרשה כולה מעל דפי העולם הזה. ההחלטה נקבעה למעשה על-ידי שני אנשים - ראובן שילוח בדרג נמוך, וזויד בן גוריון בדרג גבוה.

אחד מן השניים, איש מנגנון החושך, שיתף במיטב שנות חייו פעולה עם האנגלים, וקשר עמם בכורונות האפלים של תקופת הסיוון, שמעולם לא נתגלו עדיין עד תורמם. ההתקשרות היחידה שהאמין בה היתה זו עם המלך עבדאללה והאמיר עבד אל-אליה, משרתי הבריטים במרחב. אולם האנגלים ושותפיהם סברו כי המשך הסיכסוך העברי-הערבי יבטיח שלטונם במרחב.

השני, המדינאי, יבטיח את כל משטרו על הזרם הבלתי-פוסק של הון אמריקאי. אילו ניצחה המהפכה העיראקית בעזרת ישראל, ואילו החרימו המהפכנים למחרת היום את שדות הנפט של מוסול וקירקוק, היה ההון האמריקאי מתקומם נגד ישראל. הוא לא היה שולח מארינס למפרץ חיפה - אך יתכן והיה מפסיק את המענקים.

שיקול זה עמד לנגד עיני בניני יותר מן הסיכוי של חידוש זרם הנפט ממוסול לחיפה.

שנו דמיון פראגטי בין שליחותו של בן אפרים לבין השליחות ההיסטורית השנייה שנודעה בשנים האחרונות: שליחותו של יואל בראנד בימי השואה הגדולה.

גם בראנד וגם בן אפרים הגיעו מלב ארץ אויבת. שניהם נתקלו באותה קבוצה של וותיקי הש"י - ראובן שילוח, אהוד אבריאלי, טדי קולק וחבריהם - שכולם שיתפו פעולה עם הבריטים בשם הסוכנות. השליחות של שניהם הוכשלה על-ידי הצמרת הצינונית שהיתה משועבדת כגופה וברוחה לאינטרסים בריטיים. וכשלונום של שניהם עלה דבם.

כאן נגמר הדמיון. שליחותו של יואל בראנד, האיש שהוסגר לידי הבריטים על-ידי אנשי הסוכנות היהודית, בעזרת משה שרת ואהוד אבריאלי, שייכת לעבר. היא נגמרה כאשר נזנק היהודי האחרון בתארי הגאונים של אושתיץ. ואילו שליחותו של בן אפרים שייכת להווה - ולעתיד.

אמנם, גם שליחות זו נבעה ממצב בלתי חוזר. היא נוצרה בימים כשכל מדינות ערב היו משועבדות לאמפריאליזם המערבי, כאשר לא יכלו המהפכנים הערביים להיעזר בשום ממשלה מרחבית, כאשר ישראל נרי אתה לפחות למסתכל הערבי הגאובי) כאי עצמאי בים השיעבור. ברגע שעלה לשלטון גמאל עבד אל-נאצר, ברגע שהניף את דגל המהפכה הלאומית, נוצר בסיס טבעי אחר לכל המהפכנים בשאר הארצות הערביות. באותו רגע אפשר היה לומר: ישראל

Advertisement for Siflone cigarettes. Features an illustration of a jet flying over a city. Text includes: 'סיפלונו החדשה', 'עם אריזה כפולה', 'היחידה בארץ עם אריזה השומרת על טריות הטבק ועל מלוא האדומה של הסיגריה', '20 סיגריות וק 220 פוי'.

Advertisement for Potobrand. Text: 'מקצועיות ואדיבות', 'הן התכונות בהן מצטיין פוטו ברנד', 'פוטו-ברנד חיפה, רחוב החלוץ 31'.

Advertisement for Hamnashur. Text: 'האמן שר העצבר', 'סקרולות הפעולה השמית'.

Advertisement for Adedi. Features an illustration of a young girl holding a glass. Text: 'חיק פטל חיק ליחון', 'טבעי', 'הארדי', '6/10', '310', '86/100', '88', 'תבקש', '3/8', 'אדדי'.

Advertisement for Sovereign Cognac. Features an illustration of a bottle. Text: 'צועד נראש', 'קוניאק סוברין', 'Sovereign Cognac', 'Vieux Supérieur', '5. F. Lédor & Son', '750 ml', 'יקבי שופרדמן ובניו', 'פרסום ריבלין'.